

УДК 342.2

Говоруха Н. О.

аспірант кафедри педагогіки, управління та адміністрування ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти», м. Київ

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ПЛАТФОРМА ДЛЯ ЗМІН У СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. У статті розглядаються можливості волонтерської діяльності, необхідність її присутності у різних сферах життя. Основний зміст дослідження становить аналіз волонтерства, як своєрідну платформу для просування змін у суспільстві, а також часто їх ініціатора та носія і провідника.

Ключові слова: волонтер, волонтерська діяльність, волонтерство, різноманітність, користь, зміни у суспільстві.

Аннотация. В статье рассматриваются возможности волонтерской деятельности, необходимость её присутствия в различных сферах жизни. Основным содержанием исследования является анализ волонтерства, как своеобразной платформы для продвижения изменений в обществе, а также, зачастую, их инициатора, носителя и проводника.

Ключевые слова: волонтер, волонтерская деятельность, волонтерство, разнообразие, польза, изменения в обществе.

VOLUNTEERING AS THE PLATFORM FOR CHANGES IN THE SOCIETY

Annotation. The article discusses the possibilities of volunteering, the need for its presence in various spheres of life. The main content of the study is an analysis of volunteering, as a type of a platform for promoting changes in society, and often the initiator of those, also a carrier and a conductor.

Keywords: volunteer, volunteer activities, volunteering, diversity, usefulness, changes in society.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Під *волонтерством*, як правило, розуміють гуманну діяльність, у ході якої людина або група надає послуги не для фінансової вигоди. Волонтерство також відоме розвитком навичок і часто призначене для сприяння добробуту або поліпшення якості людського життя. Крім того, воно призначене для встановлення контактів для можливого працевлаштування. Волонтерська діяльність може мати позитивні результати і для волонтера і для людини чи спільноти, яким він служить, а також відчутні зміни у суспільстві взагалі. Але темпи розвитку волонтерського руху мають бути прискорені, а волонтерство повинно популяризуватися та поширюватися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний стан та особливості статусу волонтерського руху досліджували вчені М. Бостанджогло, Р. Колосова, М. Фурлан, К. Хаджи-Міцева, Г. Чейнен, О. Щекова, Д. Еберлі, О. Главник, О. Карпенко, Г. Крапівіна, Т. Лях, І. Пінчук та ін. Розгляд проблем розвитку волонтерського руху, а також формування громадянського суспільства розглядалися та аналізувалися вітчизняними й зарубіжними науковцями, серед яких О. Безпалько, П. Будич, Г. Вишлінський, Д. Горелов, В. Дементьєв, О. Корнієвський, Л. Кудринська, Д. Міханчук, В. Назарук, К. Павлюк, Ю. Семенова, І. Тохтарова, М. Чухрай та інші.

Мета статті – розкрити феномен волонтерства, як своєї рідної платформи для просування змін у суспільстві, підкреслити важливість його подальшого розвитку та розповсюдження в нашій країні.

Виклад основного матеріалу. Волонтерство – діяльність на основі доброї волі, за якої доброволець частину свого вільного (особистого) часу,

сил, енергії, знань, досвіду добровільно (без примусу та вказівок «згори») витрачає на здійснення діяльності, яка приносить користь людям і суспільству загалом [1, с. 50]. Волонтерство – елемент особистісного розвитку, набуття нових знань і навичок, удосконалення здібностей, стимулювання ініціативи та творчості [2, с. 18].

Будь-яка робота може виконуватися волонтерами. Вони можуть вирішувати не тільки прості речі, но і складні питання, що не вимагають професійної підготовки. «Волонтер – це не тільки помічник чи соціальний працівник, що піклується про інших, він може бути вчителем, фахівцем з комп'ютерів, політиком, інженером або дизайнером.» Діяльність волонтерів повинна бути ефективно організована і професійно скоординована. [3, с. 14].

Дослідник сучасних тенденцій волонтерського руху в Україні С. О. Гриньков за результатами свого опитування помітив, що у волонтерській діяльності найбільш значущими мотивами участі є:

- допомогти нужденним людям;
- бажання навчитися новому,
- придбати коло спілкування.

Волонтерська діяльність допомагає задовольняти потреби, наприклад такі як самореалізація та самозадоволення, налагодження ділових контактів та можливість спілкування з новими людьми, розвиток та просування цінностей [3, с. 16].

Виділимо головні риси волонтера. По-перше, це особа, або група осіб, які діють з власної волі, за покликом серця і за власним вибором; по-друге, це особа, або група осіб, які не вимагають і не очікують за свою роботу винагороду; по-третє, це особа, або група осіб, діяльність яких не сприяє їх кар'єрному просуванню, але вмотивована суспільно корисним характером; по-четверте, це особа, яка у волонтерстві вбачає елемент особистісного розвитку, набуття нових знань і навичок [4, с. 492].

Волонтер, який бере участь в роботі тієї чи іншої волонтерської діяльності, покращує стан питання, створює так званий «соціальний капітал» для реалізації спільної мети волонтерського об'єднання, з іншого - формує свій особистий «соціальний капітал» - навички, досвід, цінності, тощо. Одні і ті ж події, івенти, соціальні зв'язки, волонтерські проекти можуть впливати одночасно як на особистий, так і на колективний «соціальний капітал», взаємовигідними для обох сторін [5, с. 73].

Неможлива наявність «соціального капіталу» особистості або колективу без наявності цінностей: особистих, колективних, державних, загальноприйнятих, сенсожиттєвих. Вони необхідні для повноцінного життя. У своїй книзі А. Маслоу пише: «...я намагаюся вибудувати якусь систему сутнісних людських цінностей, свого роду звід загальнолюдських чеснот, які самі для себе служать обґрунтуванням і підтвердженням - вони спочатку, по суті своїй добрі, вони споконвічно бажані і саме тому не потребують ні виправдань, ні застережень. Ця ієрархія цінностей йде корінням в саму природу людини. Людина не просто бажає їх і прагне до них, вони необхідні йому...» [6, с. 143]

Людина з набором сумнівних цінностей далеко не завжди справляється життєвими труднощами, і навіть з виконанням простих щоденних певних обов'язків за обумовлену плату. Тоді більш сумнівна ймовірність участі особистості без усталених гуманних цінностей в будь-яких волонтерських акціях та кампаніях. Наявність сенсожиттєвих цінностей є базою, яка необхідна для існування повноцінного суспільства. Вони потрібні, як основа залучення до волонтерської діяльності і можуть бути сильною чи головною мотивацією людини. Всі лідери і представники будь-якого формату волонтерської діяльності, на думку автора, зобов'язані постійно впливати на підтримку і розвиток таких цінностей в кожному її об'єктивному і суб'єктивному учаснику.

Як сказав всесвітньовідомий мотиватор Вінстон Черчілль: «Ми живемо від того, що отримуємо. Ми створюємо життя через те, що віддаємо». Участь у волонтерській діяльності передбачає наявність у волонтера таких цінностей-пріоритетів як доброта, милосердя, турбота, бажання поділитися своїми навичками і вміннями безкорисливо, прагнення віддавати (час, сили, таланти) з ціллю допомогти іншим та поліпшити ситуацію.

У черговій доповіді міжнародної організації «Волонтери ООН» зазначається: «Терміни, які визначають *волонтерство* в різних мовах і культурах, відрізняються один від одного, але цінності, які лежать в їх основі: бажання внести свій вклад у загальне благо, свобода, воля, дух солідарності, відсутність очікування матеріального винагородження, – є загальними і універсальними. Добровольці мотивовані такими цінностями, як справедливість, рівність і свобода». До вже виділених сутнісних ознак волонтерства у місії міжнародної організації «Волонтери ООН» було додано відповідальне ставлення до обов'язків [7, с. 4].

Волонтерська діяльність – можлива тільки у незалежному вільному демократичному суспільстві. Вона є оптимальною умовою прояву гуманності та альтруїзму, для самовдосконалення та самореалізації людини будь-якого віку. Служіння суспільству виховує почуття громадянського обов'язку.

Згідно з першою Загальною декларацією волонтерів (1990) щодо визначення сенсу волонтерства, документ подає ключовими позиціями наступне:

а) значущість збалансованого соціального і економічного розвитку на соціальному рівні (рівень суспільства);

б) позитивна орієнтація на солідарність, з метою поліпшення якості життя – об'єднання з іншими людьми на спільну діяльність на соціальному рівні (рівень спільноти);

в) усвідомлений і осмислений вибір діяльності на індивідуально-особистісному рівні (рівень суб'єктів).

Цю декларацію було переглянуто та адаптовано у 2001 року на конференції в Амстердамі. Там, наприклад, зазначено, що шляхом волонтерства можливо розвинути та посилити суспільну відповідальність, спільність, служіння, піклування, розвиток особистості та навчання. Різними способами волонтерства можна вирішувати проблеми суспільства та об'єднувати його. Документом підтримуються права на участь у волонтерській діяльності для всіх чоловіків, жінок та дітей, незалежно від їх фізичних особливостей, раси, матеріального та соціального становища, віросповідання тощо [8].

Роль волонтера прописана і в українському законодавстві. У Законі України «Про соціальні послуги» [9] та в Законі України «Про волонтерську діяльність» зазначається, що волонтер – це фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану, благодійну, неприбуткову та вмотивовану діяльність, що має суспільно корисний характер. *Волонтерська діяльність, або волонтерство* визначається як «добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги» [10]. «Волонтерська допомога – роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами.»

«Волонтерська діяльність є основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в себе найшляхетніші прагнення людства – прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей. Саме справедливості і чесності прагнуть відчувати на собі наші громадяни, коли, наприклад, справа стосується належної реалізації громадянами «права брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [10, с.12].

Волонтерська робота, на думку І. Д. Зверєвої – це добродійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової

діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому [11, с. 78].

«Волонтерство в сучасних суспільствах є досить поширеною практикою. Воно інтегровано практично в усі сфери суспільного життя в багатьох країнах.», пише дослідниця О. О. Проценко. Держави надають волонтерству всебічну підтримку, приймаючи законодавчі акти, створюючи систему державних добровільних центрів та волонтерських програм» [12, с. 61]

Волонтерство – фундамент громадянського суспільства. Без участі волонтерів сьогодні важко уявити громадські організації та благодійність взагалі, без них унеможлиблюється якісний суспільний контроль за діями влади та бізнесу. Без волонтерів бракує енергії для будівництва суспільства, не вистачає сил і часу на людей, які потребують допомоги, недостатньо творчого потенціалу для розв'язання соціальних проблем.

Професор М. Матяш, громадський діяч, висловлює таку думку: «Волонтерство як соціокультурне явище нерозривно пов'язане з розвитком цивілізації. В історії людства навряд чи знайдеться суспільство, якому не були б притаманні ідеї добровільної та безкорисливої допомоги. І завжди знаходились люди, для яких самореалізація, самовдосконалення були можливі лише через працю на благо інших. Слід сказати, що протягом віків релігія, церква спонукала людей до благодійництва і волонтерства, виховувала альтруїстичну свідомість» [13].

Волонтерство - це частина ширшої концепції участі громадян у процесах, що відбуваються у державі. Термін «волонтерство» охоплює широке розмаїття діяльності у світовому суспільстві:

а) *офіційне волонтерство* відбувається в організаціях, включаючи офіційні та громадські установи, у форматі добровільних заходів, неформальним або структурованим способом, а також івентів, що відбуваються поза рамками формальної організації. Незважаючи на те, що

переважна більшість добровільних дій здійснюється окремими особами, організації також жертвують час працівників, і це включається в вищезгадане визначення волонтерства. Волонтерство не повинно бути експлуаторським або бути використаним для заміни оплачуваної зайнятості. Незважаючи на те, що волонтерство надає суспільству значні вигоди, важливо, що воно також надає значні переваги для самих волонтерів. Особисті переваги добровільної діяльності повинні заохочувати та мають бути визнані волонтерами.

б) *для загального блага.* Це визначення збігається з думкою Організації Об'єднаних Націй щодо того, що волонтерство «повинно бути для загального блага». Воно повинне прямо чи опосередковано служити на користь людям, які не є членами сім'ї чи родичами, або відповідати корисним цілям, навіть якщо особа, яка займається добровільною діяльністю, також користується перевагами. Волонтерство часто розглядається як сприяння добробуту громади, а волонтерська діяльність охоплює всі сфери життя, відпочинок і хобі та включає, але не обмежується ними:

- Навколишнє середовище
- Добробут тварин
- Бізнес / професіоналізм / профспілка
- Міжнародна допомога / розвиток
- Мистецтво / спадщина / культура
- Здоров'я
- Батьківство / діти / молодь
- Освіта та навчання
- Спорт / активний відпочинок / туризм
- Діяльність на основі віри
- Громада / добробут
- Аварійні служби
- Закон / правосуддя / політика

Волонтерство – це важливий ресурс та значущий показник залучення та усвідомленості, а також особистого та соціального розвитку людини; це один із цегли, з яких складається складна будівля, яку ми називаємо активним громадянством [14, с. 10].

Суспільний підхід розглядає волонтерство як спільність. Стверджується, що волонтерство реально існує як єдиний і самостійний взаємозв'язок (соціальна спільність) людей як суб'єктів добровольчої діяльності, що мають сформовані суспільні цінності, інтереси, установки як основу для формування соціальної ідентичності спільності, демонструють відповідальне ставлення і задоволеність волонтерською діяльністю [15].

«Волонтерська діяльність є соціально-психологічним явищем, оскільки її розглядають як систему взаємин між людьми, добровільне надання соціально-психологічної допомоги людині людиною» [16, с. 5]. Механізмом розвитку особистості може виступати педагогічно спрямована волонтерська діяльність, яка може впливати на соціалізацію та духовне її становлення [16, с. 9].

Висновки. В Україні, як і у світовій практиці до типових видів діяльності волонтерів належать: догляд за хворими, людьми похилого віку, онкохворими та інвалідами, робота з ув'язненими та їх реабілітація, робота з дітьми й молоддю, допомога представникам етнічних меншин через консультування та відповідний супровід, допомога бездомним і безпритульним, турбота про постраждалих від війни, катастроф, промотування ідей, заходів, груп або НДО, збір коштів тощо. В містах та регіонах існує безліч волонтерських проектів. Все це не тільки допомагає окремої людині, установі, або організації, але й змінює менталітет, відношення у суспільстві, покращує ситуацію в країні та взагалі життя на краще. Тому державі та громадянам необхідно розвивати волонтерський рух, сприяти його розвитку; волонтерство треба повсюдно популяризувати та поширювати.

Список використаних джерел:

1. Словник-довідник із соціальної роботи: навчальний посібник / Упор. М.М. Букач, Н.В. Клименюк, В.В. Горлачук за ред. М.М. Букача. – Миколаїв: ФОП Швець В.Д., 2015. – 384 с.
2. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – С. 46.
3. Гриньков С. О. Сучасні тенденції волонтерського руху в країні. Збірник наукових праць ХІСТ, №10/2015, - С. 14-16. [Електронний ресурс] // УУ – Режим доступу : http://uu.edu.ua/zbirnik_naukovih_prac
4. Доманчук Д.С. Роль волонтерства у процесі соціалізації студентської молоді / Д.С. Доманчук // Молодий вчений. – №2(42). – 2017. – С.491–495.
5. Залевская Е. В. Концепция социального капитала Р. Патнema применительно к формирующимся стандартам оценки эффективности волонтерских проектов [Электронный ресурс] / Е. В. Залевская, О. С. Залевская // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота. – 2015. – № 1 (51): в 2-х ч. Ч. II. – С. 71–75. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/kontseptsiya-sotsialnogo-kapitala-r-patnemaprimenitelno-k-formiruyuschimsya-standartam-otsenki-effektivnosti-volonterskih-proektov>
6. Abraham H. Maslow. Motivation and Personality (2nd ed.) N.Y.: Harper & Row, 1970.
7. State of the World's volunteerism Report. Universal Values for Global Well-being. Denmark : UNV, 2011. – Р. 4. Из миссии организации «Добровольцы ООН». [Электронный ресурс]. URL: <http://www.unv.org>.
8. The Universal Declaration on Volunteering. International Association for Volunteer Effort. January 2001.
9. Про соціальні послуги [Електронний ресурс] : Закон України [прийнято Верховною Радою 19.06.2003 р. № 966-IV. Редакція від 07.01.2018]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
10. Про волонтерську діяльність [Електронний ресурс]: Закон України [прийнято Верховною Радою 19.04.2011 р. № 3236-VI. Редакція від 31.08.2018]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

11. Соціальна робота в Україні: навч. посібник / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін.; За заг. ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. – К.: Науковий світ, 2003. – 233 с.
12. Проценко О. А. Волонтерская деятельность как фактор формирования социального капитала личности. Вісник ХНАУ ім. В. Н. Каразіна - С. 61-67. – Режим доступу: http://194.44.11.130/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9629137:%D0%A1%D0%BE%D1%86.%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB.%2F2017%2F38
13. Матяш М. Українське волонтерство – явище унікальне. [Електронний ресурс]: Матяш М. Українське волонтерство – явище унікальне. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html>
14. Cristina Da Milano, Kirsten Gibbs and Margherita San. Volunteers in museums and cultural heritage. Ljubljana : Slovenian Museum Association, 2009.
15. Певная М. В. Волонтерство как социологическая проблема [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecsocman.hse.ru/data/2014/05/05/1251339415/12Pevnaya.pdf>.
16. Калениченко Р.А., кандидат психологічних наук, професор кафедри соціології та соціального управління. Волонтерство в соціальній роботі: Навч. посіб. — К.: КиМУ, 2008. — 86 с.

Матеріали подано в авторській редакції